

ГЕОПОЛІТИКА ТА МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

УДК 327

Орест Бойчук

ІСТОРИЧНИЙ НАРАТИВ ПОЛЬСЬКО-НІМЕЦЬКИХ ВІДНОСИН В КОНТЕКСТІ ПРЕЗИДЕНТУРИ ЛЕХА ВАЛЕНСИ

В статті проаналізовано роль історичних наративів в польсько-німецьких відносинах на початку 90-х рр. ХХ ст. Аналізуючи праці присвячені польсько-німецьким відносинам можемо ствердно відзначити про дві взаємно суперечливі тенденції: деісторизація політичного процесу та унормування двосторонніх відносин, з однієї сторони, та побутування взаємних стереотипів між обома народами з іншої сторони. Незважаючи на це, польсько-німецькі відносини в даний період характеризуються як позитивні та увійшли в польсько-німецьку академічну думку під терміном «порозуміння». Цікавим в даному випадку виглядає модель побудови двосторонніх відносин, яку запропонував Т. Мазовецький – «польсько-німецька спільнота інтересів».

Ключові слова: польсько-німецьке порозуміння, історична політика, польсько-німецька спільнота інтересів, польсько-німецькі відносини, Лех Валенса.

Постановка проблеми. Політичні зміни в Польщі, розпад Ялтинсько-Потсдамської системи міжнародних відносин та об'єднання НДР і ФРН призвели до геополітичної зміни в Центрально-Східній Європі та відіграло найважливішу роль в польсько-німецьких відносинах. Окрім того, відбулися кардинальні зміни в площині історичної свідомості, у свідомості сприйняття обома народами один одного [1]. Не варто, однак абсолютизувати кардинальні зміни в двосторонніх відносинах, особливо в сфері історичної політики які мали місце на поч. 90-х рр. В період каденції Л. Валенси постали питання врегулювання кордонів та відношення народів один до одного у світлі радянської історіографії.

Виклад матеріалу. В перших двох роках після падіння Варшавського блоку, основним елементом, котрий мав вплив на національний інтерес Польщі, стала незалежність у відносинах з оточуючим середовищем [2] та обрання прозахідного напрямку закордонної політики. Ці питання стали очевидними та остаточним фактом. Лише Захід давав надію та підтримку трансформаційних процесів. Однак тогочасний прозахідний напрямок закордонної політики повинен був брати під увагу тодішні геополітичні умови. У випадку Польщі – це означало підтримання «дружніх та позитивних відносин з Радянським Союзом з одного боку та (одночасно встановлення або нормалізацію відносин з – прим. Авт.) Німеччиною з іншого боку» [3].

В ситуації з Німеччиною на початку 90-х рр., польська дипломатія ставила собі за мету дві цілі: «по-перше, вироблення стратегії з приводу складних питань взаємної історії та, по-друге, прагнення до інтеграції зі структурами Європейського Співтовариства під кутом зору нормалізації двосторонніх польсько-німецьких відносин» [4]. Мається на увазі нормалізація, окрім юридичного рівня двосторонніх відносин, також унормування та поєднання підходів до історичних поглядів на минуле.

Німеччина постала в той момент для Польщі як адвокат та виразник її інтересів у «новому світі, новій системі міжнародних відносин перед якою опинилася як Європа так і Польща» [4]. Зауважимо, що таку ж стратегію обрали Польща та Україна в 2000-х рр., де роль адвоката виконувала Польща [5]. - Варто звернути увагу на те, що К. Скубішевський та Т. Мазовецький були католиками, тим сам в процесі реалізації

зовнішньополітичної стратегії щодо Німеччини, обоє лідерів звертали увагу на церковні ініціативи з кінця 60-х рр. Особливо цікавою в даному випадку є промова Т. Мазовецького з нагоди підписання Договору про підтвердження польсько-німецького кордону у листопаді 1990 р. в якій він звернув увагу на обмін листами між обома Єпископатами в кінці 60-х рр.[Див. 6]-

Архітектор тогочасної польської закордонної політики Міністр закордонних справ К. Скубішевський зазначив це в наступний спосіб: «Національний інтерес Польщі вимагає, щоб в майбутніх роках [...] для того щоб втримати суверенність країни та домогтися пристосування до нових реалій (в міжнародних відносинах – прим. авт.), ми повинні домогтися врегулювання двосторонніх відносин з Німеччиною.[...] Питання історичних подій ми повинні закрити»[7]. Як зазначає А. Бромке, питання історичного минулого мало б бути розв'язане на «позитивній хвилі двосторонніх відносин»[8].

Л. Валенса під час побудови своєї зовнішньої політики в основному підтримував ідеї Т. Мазовецького. Основним напрямком його зовнішньополітичних пріоритетів стали євроінтеграційні прагнення Польщі. Німеччині відводилося чільне місце в цьому процесі. Однак, необхідно було налагодити двосторонні взаємини, котрі перебували у пастці минулого. Згідно з його майбутньою концепцією, повинна відбутися деісторизація двосторонніх взаємин. Моделлю майбутнього порозуміння між країнами мало стати загальне забуття минулого та не використання його в політичному житті в двосторонніх відносинах

Л. Валенса розраховував в такій спосіб на вирішення всіх питань, котрі стояли на дорозі до польсько-німецького поєднання[7], або скоріше не вирішення та не використання у політичному дискурсі. Водночас як показало майбутнє, вирішення питань пов'язаних з історичною політикою яке не постало на порядку денному тоді, з'явилося пізніше у політичному дискурсі. Ба більше, як зазначає М. Столярчик, «питання історичного минулого, яке здавалося, було на маргінесі політичного діалогу в польсько-німецьких відносинах повернулося в процесі врегулювання двосторонніх кордонів»[6]. Проте, завдячуючи зусиллям Т. Мазовецького вдалося мінімізувати вплив історії на двосторонні відносини, шляхом раціоналізації зовнішньої політики та уникненням популізму. Відбувся так званий «історичний поворот».

До чинників, котрі призвели до «історичного повороту» в польсько-німецьких відносинах, між іншим, можна включити наступні: ініціювання політичного та суспільного діалогу і створення спеціальних інституцій відповідальних за його реалізацію (неурядових організацій); процес свідомого відходження від конфліктних ситуацій через відкидання його на маргінес політичного дискурсу в двосторонніх відносинах та ініціювання співпраці на різних рівнях співпраці; ініціювання двосторонньої просвітницької активності, метою якої стало «перемога над історичним спадком», котрий обтяжував двосторонні відносини[3].

Процес польсько-німецького порозуміння прекрасно демонструють слова Т. Мазовецького, котрі він виголосив у своїй промові на першому засіданні польського уряду. За образ польсько-німецького поєднання Т. Мазовецький обрав німецько-французький зразок [9]. «Потребуємо перелому у відносинах з Німеччиною. Суспільства двох країн пішли далі ніж самі уряди. Розраховуємо на розвиток економічних відносин і хочемо правдивого порозуміння та поєднання на зразок того, яке відбулося у відносинах Німеччини з західними сусідом (йде мова про німецько-французьке порозуміння – прим. авт.)»[Цит. за 9] – заявив Т. Мазовецький.

Однак, між Польщею та Німеччиною існували не вирішені питання котрі стосувалися минулого та залишалися актуальним серед обох суспільств. Немалий

вплив в історичні політиці в 1989-1994 рр., мало негативне відношення до Німеччини, «котре було спричинене радянською антинімецькою пропагандою»[10].

Після 1989 року в історичній свідомості поляків, антинімецьке сприйняття почало спадати після 1989 року. Однак повернулося на порядок денний вже в 1992 р. і було пов'язане з важкими трансформаційними процесам в політичному та економічному житті Польщі.

З іншої сторони, складні трансформаційні процеси у суспільстві хоч і призвели до того, що питання національної історичної ідентичності в Польщі на поч. 90-х рр. були відсунуті на маргінес як суспільного, так і політичного життя, проте укорінені стереотипи давалися взнаки. Як зазначає К. Рухневич, «питання перегляду власного минулого хоча було не на часі, проте і існування негативного сприйняття польським суспільством Німеччини, призвело до того, що їх (німців – прим. Авт.) звинувачували у низькому економічному добробуті»[11].

Беручи під увагу складні трансформаційні зміни в польському суспільстві, польська політична еліта на чолі Л. Валенси намагалася зробити перегляд історичних наративів сформованих в ПНР, однак це в більшій мірі стосувалося перегляду ставлення до Радянського минулого[11]. Це мало свій відгомін в польському суспільстві.

Знищення пам'ятників, зміна назв вулиць та містечок не проходила без проблем. Виникали гострі дискусії в польському суспільстві [12]. Хоча в основному, дебати були направлені на знищення поданих місць пам'яті [13]. Така ситуація мала місце в жовтні 1993 році, коли відбулося знесення пам'ятника Дзержинському, котрий був розташований на площі Банковій у Варшаві. «Момент падіння монументу викликав в присутніх шквал позитивних емоцій»[14].

Проте, як заявляє, Л. Ніяковський, поляки, однак, не завжди погоджувалися з таким станом справ. Це, як правило, було пов'язане з тим, що польські громадяни не завжди розуміли та не знали про злочини, котрі вчинили вшановані ними комуністичні діячі[12].

Не менш важливим елементом у історичній свідомості поляків до німців, котрий привів до зміни в позитивному напрямку, стала зміна шкільних програм у вивченні історії. Антинімецька політика Радянського Союзу мала свій результат. Тому, на порядку денному просто необхідно було провести зміну програм шкільних підручників в площині вивчення історії, особливо в трактуванні німецького населення. Для цього існували об'єктивні причини. Згідно опитувань проведених Центром ДПД в 1994 році, 65% поляків зазначали, що виселення німецького населення стало кінцевим результатом та природнім наслідком німецької агресії [15]. До того ж, респонденти зазначили, що це було основною умовою для встановлення постійного і мирного кордону на Одрі та Нисі-Лужицькій.

З німецького боку поставали ініціативи щодо відновлення роботи Спільної комісії з приводу приготування підручника яка почала своє існування під егідою ЮНЕСКО ще в 70-х рр., однак, в зв'язку з напруженням в середині 80-х рр., припинила своє існування. До того ж після розпаду Радянського Союзу відбулися кардинальні зміни як в польському політико-суспільному житті, так і в німецькому.

Проте, в 1992 році з пропозиції К. Скубішевського питання про перегляд шкільних програм було викинуте з порядку денного польсько-німецьких відносин. З часом німецька сторона також підтримала це рішення. Г. Коль наголошував на тому, що зараз «відбуваються кардинальні зміни в польському суспільстві та інтеграційні процеси в нашій країні (йде мова про об'єднання Східної та Західної Німеччини – прим. авт.), тому питання трактування минулого у польсько-німецьких відносинах не

на часі»[16]. Про процеси перегляду історії та невідповідність до поточних можливостей [17, 18] в обох країн наголошує також К. Вуйчіцький та Г. Г. Ган.

Слід в даному випадку відзначити суспільну думку з приводу польсько-німецьких відносин та присутніх у відносинах історичних стереотипів, себто взаємних звинувачень, особливо зі сторони Польщі. Варто звернути увагу в даному випадку на результати аналізу Центру дослідження публічної думки (далі – ЦДПД). Зауважимо, що у серпні 1994 р. Польщу відвідав з офіційним візитом президент Німеччини Р. Герцог. У своїй промові президент звернувся до польського народу використовуючи фразу «Просимо вибачення за кривди заподіяні Вашому народові»[10]. Це мало призвести до глибшого порозуміння між двома націями. У своїй промові президент згадав про покуту німців шляхом втрати значної території та депортації польського населення на Захід. Відвідини були приурочені до 50-ї річниці Варшавського повстання.

У 1994 р. ЦДПД провів дослідження щодо відношення польського населення до переселених». Так, за результатами дослідження, 47% респондентів взагалі не розуміли про що йде мова [19]. Й. Андрихович-Скшеба, досліджуючи зміни в історичній політиці в Польщі, зазначила, що в більшій мірі серед польських громадян побутувала думка, про те, що «вигнання» німецького населення вважалося «природним правом до помсти та вирівнювання завданих збитків»[10]. Т. Кранц, подаючи своє бачення висловив цікаву думку з приводу негативного відношення поляків до німців: «[...] тенденція «демонізування» німців була спричинена історичною політикою Радянського Союзу щодо наслідків II СВ, в рамках яких серед поляків поширювалася думка виняткової жертвовності та нездоланного руху опору, а німці виступали як виняткові злочинці»[15]. Сприяли також цьому відсутність інформації про трагічність наслідків II Світової війни для самих німців. Інформаційна прірва щодо негативних наслідків II Світової війни для німецького населення почала долатися лише в на поч. 90-х рр.[20].

Характерною ознакою польсько-німецьких відносин на початку 90-х рр. стала концепція «польсько-німецька спільнота інтересів» (пол. polsko-niemiecka wspólnota interesów, нім. eine polnisch-deutsche Interessengemeinschaft). Ця формула з'явилася в політичній думці в 1990 р. в Польщі. Використав її вперше польський міністр К. Субішевський в своїй промові від 7 лютого 1990 р. в Німецькому товаристві закордонної політики в Боні [21]. Пізніше, це було підтверджено 22 лютого 1990 р. на VI Форумі Польщі та Німеччини в Познані. Міністр зазначив тоді наступне: «(Ми – прим. авт.) повинні будувати польсько-німецьку спільноту інтересів [...] котра є і буде важливою складовою міжнародного порядку»[21]. Як зазначає М. Столярчик, це скоріше була стратегія на майбутнє ніж констатація тодішніх відносин [6]. Після цього почалося щораз частіше використовувати це гасло в офіційних промовах керівників держав, але в основному серед польського політикуму [6]. Спричинено було це тим, що в Польщі набагато більше надавали ваги польсько-німецькому стратегічному партнерстві ніж в Німеччині. Новообраний уряд Г. Коля в основному був зорієнтований на проблемах інтеграції країни [22]. В німецькому політичному дискурсі достатньо зрідка використовувалася подана концепція для характеристики польсько-німецьких відносин. Г.-А. Якобсен в своїх дослідження показав, що «це вперше за двісті п'ятдесят років з'явилася можливість на нормалізацію польсько-німецьких відносин» [22]. Д. Бінген досліджуючи польсько-німецькі відносини звертаючись до поданої концепції зазначив, що використання поданої ідеї в польсько-німецьких відносин було на поч. 90-х рр. зарано[22].

Використання цього терміну в політичному дискурсі Польщі мало на меті підкреслити важливість Німеччини в процесі інтеграції країни до Євроатлантичних структур [23].

Для сформування даної концепції польсько-німецьких відносини відіграли три наступні елементи [23]:

- деісторизація, котра несла в собі релятивізм негативного історично досвіду як до II СВ так і після неї;
- деполітизація історії, котра мала в собі відсутність політичного забарвлення в трактуванні спільного минулого, а сама концепція мала раціональний підхід;
- європеїзація. Очевидно, що після переломних років в 1989/90 рр. Польща обрала проєвропейський напрямок, тому інтеграція до євроатлантичних структур стала також основою поданої концепції.

Важливим елементом стало виражене поведження з історією та трактуванням її в політикумі обох країн. Йшла мова про те, щоб не зачіпати на порядку денному болючих питань, пов'язаних з історією та наслідками II Світової війни.

Не менш важливим елементом, згідно з авторкою, мало стати поглиблення співпраці на суспільному рівні. Створення спільних організацій, котрі покликані сприяти порозумінню між Польщею та Німеччиною та врегулювати суспільний конфлікт.

Перераховуючи спільне в двосторонніх відносинах, варто відзначити про обережне поведження з історичними питаннями та їх виражене вирішення. Елементом, котрий мав би сприяти в цьому контексті мала стати інтенсифікація відносин на суспільному рівні через культурну, академічну, студентську та інші види співпраць. М. Правда пише: «вирішення питань, пов'язаних з історичним досвідом і створення інституцій, метою котрих має бути поглиблення контактів між двома суспільствами»[24].

Фактично, бачимо, що на початку 90-х рр. постала чітка проблема перед Польщею та Німеччиною – історична пам'ять. Шлях вирішення даної проблеми був також чітко окреслений – поглиблення двосторонніх контактів між суспільствами та не використання в політичному дискурсі даної проблеми.

З іншої сторони, популістські та ультраправі кола не зважали на офіційну позицію Л. Валенси. Вже на початку 90-х рр. повстали проблеми пов'язані з наслідками II Світової війни. До того ж історія стала частиною політичної дебати в польсько-німецьких відносинах. Як зазначає К. Олафа не відбулося до кінця «деісторизація» двосторонніх відносин. Хоча історія була на маргінесі керуючої політичної еліти в Польщі.

Р. Чарнецький, керівник Християнсько-демократичного Об'єднання та депутат Сейму, в 1992 р., зазначив про «оборону перед німецькою експансією» та про небезпеку об'єднаної Німеччини. Необхідно обережно підходити до політики з Німеччиною[25 за, 26].

У 1990 р. відбувся з'їзд організації «Всепольська Молодь» (пол. Wszepolska Młodzież) за ініціативи К. Гертиха, в якій було висловлено не лише небезпеку з боку Німеччини, але і з боку ЄС як структури, в якій домінує Німеччина [27]. В тексті від 1993 р. Декларації організації вказано наступне: «[...] для німецької держави завжди було головною метою політики на Сході, територіальні розширення, чи то в X-XI ст., [...] в XII-XIII ст. [...] В XX ст. Німеччина показує мирне захоплення Сходу» [27].

Так само III з'їзд Польської селянської партії (ПСП) в 1994 р., зазначив про небезпеку Німеччини, посилаючись на історичний досвід та звертаючи увагу на зростання ролі німецької меншини та територія Західної Польщі: «Польща на своїх західних кордонах проходить процес «м'якої германізації», спричинених одвічним бажанням Німеччини до давньої експансії на схід» [27].

Депутат від ПСП, Я. Доброт, в 1993 році негативно ставився і до ідеї створення єврорегіонів. Ідея була запропонована Прем'єр-Міністром Бранденбурзької землі в 1992, М. Столпегом з приводу поглиблення контактів між польським на німецьким населенням. Він запропонував створити Єврорегіон «Одер» [28]. В історію ця пропозиція ввійшла як «план Столпега» [28].

Цілком передбачуваним є той факт, що згадані організації є виразником негативних поглядів щодо польсько-німецьких відносин. Адже, вони є всі націоналістичним, або крайньоправими. Прикладово, як зазначає К. Концка [29], саме націоналістичні організації найчастіше звертають увагу на своє історичне минуло. У своїх політичних аргументах завжди використовують історичний досвід, а особливо негативний. До того ж, ці організації, як правило, не намагаються виважено використовувати історичні аргументи задля здобуття власного політичного капіталу та здобуття влади. Даної думки дотримується Е. Вольфрум [30], досліджуючи процес ставлення до власної історії в Німеччині.

Одразу після «зменшення напруження» у відносинах між країнами розпочалися розмови про історичний поворот у двосторонніх відносинах. Тому, автори польсько-німецького поєднання, Г. Коля та Т. Мазовецький, розпочали працю над зустріччю, котра б несла символічне значення. Таким символом стала відома зустріч в Крижові 12 листопада 1989 р. Місце зустрічі було вибрано не випадково, адже це місце було символом німецького антигітлеризму. Він належав родині фон Мольтке, котрий брав участь в замаху на Гітлера в червні 1944 року [6].

Під час зустрічі відбулося відоме рукопотискання очільників обох урядів та проведено богослужіння. Зустріч відбулася в рамках візиту Г. Коля, котрий тривав з 9 по 14 листопада. Зауважимо, що візит був перерваний на півтора дня у зв'язку з падінням Берлінського муру. В рамках зустрічі відбулося підписання Спільної Заяви обох Прем'єр-Міністрів [6].

Наступною проблемою у двосторонніх відносинах стало питання врегулювання кордонів між Польщею та Німеччиною. Проблема постала одразу після об'єднання Німеччини. «Це була найважливіша справа для Польщі, йшла мова про усунення всіх спорів в процесі об'єднання Німеччини, котрі залишилися після підписання Договору про нормалізації від 7 грудня 1970 р., це була ідея фікс для польської дипломатії» [6]. Відповідно до Договором від 1970 р., в німецькій політико-правній доктрині існував статус «modus vivendi». Згідно з ним, ФРН визнає кордони лише до остаточного об'єднання Німеччини. Це в сою чергу несло загрозу до відновлення кордонів Німеччини до 1937 р. після падіння Берлінського муру [6].

Голова Федерального Конституційного суду Р. Герцог, в своєму інтерв'ю від 3 січня 1990 р. зазначив, що в правовому статусі Третій Рейх в кордонах від 1937 р. існує і далі [6]. Тому процес визнання об'єднаної Німеччини зі сторони Польщі був поєднаний з процесом визнання кордонів на Одрі та Нисі-Лужицькій. Існував хиткий статус-кво, котрий час від часу погіршувався у зв'язку з діяльністю організацій «вигнаних». Керівник ХДС Баварської землі, Т. Вайгель в своїй промові на з'їзді Асоціації сілезьких території в липні 1989 р., зазначив наступне: «До невирішеного питання належать також питання з тамтої сторони Одри та Ниси. Не існує жодного зобов'язуючого документу в міжнародному праві, котрий би фіксував від'єднання від Німеччини її територій (котрі знаходяться на території Західної Польщі – прим. авт.)» [31].

Уряд Т. Мазовецького не хотів пов'язувати питання врегулювання кордонів з іншими сферами. Це стосувалося також підтвердження уряду ПНР Угоди в Згожельцю від 1953 р. про відмову від репарацій чи до гарантування прав німецькій меншині. Т.

Мазовецький хотів об'єднати підтвердження про відмову від репарацій з питанням відшкодуванням виплат за примусову роботу полякам в Третньому Рейху [31]. Врегулювання кордонів відбулося в Договорі від 12 вересня 1990 року «Про нормалізацію». Подія мала місце по кількох тижнях після офіційного об'єднання двох країн [6]. Питання, однак, про відмову від репарацій не було вирішено [32].

В рамках Договору між Польщею та Німеччиною про підтвердження існуючих кордонів не було врегульовано питання німецької меншини. Тому німецькою стороною, в особі Г. Д. Герншера, було зазначено, що ратифікація вищезгаданого договору залежатиме від стану справ в питанні німецької меншини. Тому, уряду Т. Мазовецького прийшлося піти на певні поступки і пришвидшити перемовини з приводу Договору про добросусідські відносини та співпрацю. Після шести раундів перемовин, 17 червня 1991 р. було підписано згаданий документ [32]. Ратифікації обох договорів, котра відбулася у восени того ж року стала переломним моментом так само і для німецької меншини. Їй гарантовано захист зі сторони Польщі. Водночас та ж сама ратифікація призвела до того, що «вигнанні» німці повинні відмовитися від своїх територіальних претензій до Польщі. Договори в певному сенсі закрили суспільно-політичну дебат у Німеччині, котра підігралася організаціями «вигнаних», котрі в основному пропагували територіальний ревізіонізм. Однак, Союз Виселених і надалі залишився конфліктогенним елементом в польсько-німецьких відносинах.

У 1992 р. А. Вольф-Пов'єнська у своїй статті зазначила, що поєднання між двома країнами стосується відношення до історичної політики та базується на сприйнятті один одним. Перемога травматичної ворожості є делікатним процесом»[33]. Відзначимо, що в період Л. Валенси, двосторонні відносини базувалися на цьому підході. Відбувалися двосторонні візити, в рамках котрих підкреслювалося необхідність порозуміння на основі деісторизації.

Цікавим в даному випадку виглядає візит Президента ФРН Р. фон Вейцекера в травні 1990 р. Це був перший візит Президента ФРН до Варшави. В промові в готелі «Вікторія», керівник держави між іншим зазначив, що «поєднання не означає забуття пам'яті про минуле, але, на оборот, потребує чималих зусиль з боку обох сторін кордону. Якщо Німеччина і Польща хочуть будувати спільне майбутнє, то лише у випадку мудрого погляду на минуле»[34]. В такому ж дусі відбувся візит Р. Герцога в серпні 1994 р. Президент висловив слова вибачення та вшанував пам'ять учасникам Варшавського повстання. Цитуємо: «Прошу вибачення за те, що зробили німці з учасниками повстання»[34]. Промова Л. Валенси була сухішою. Не було використано, за словами М. Томали, слів вибачення. Автор подає частину промови: «Не знімаємо відповідальності з мучеників Варшави. Але ці почуття не перекладаємо на цілий німецький народ»[34]. Промови наштовхують на певні висновки: політика щодо минулого Німеччини призвела до переосмислення подій минулого. Однак, в Польщі роздуми над минулим лише зароджувалася.

Досліджуючи польсько-німецькі стосунки під кутом зору візитів, можемо зазначити асиметрію у відвідуваності на високому рівні. Так, зі сторони Польщі спостерігається більша інтенсивність. В період з 1989 по 1997 рр. всі прем'єр-міністри Польщі, окрім Я. Ольшевського, відвідували хоча б раз Німеччину[6]. Досліджуючи візити польських прем'єр-міністрів в згаданому періоді, зазначимо, що Т. Мазовецький також не відвідував Німеччину на посаді Глави уряду [35].

Крім того, подібна активність спостерігалася на рівні міністрів закордонних справ. Так, К. Скубішевський в рамках свого терміну, з вересня 1989 по жовтень 1993 рр., сім разів відвідував Німеччину. З сторони Німеччини інтенсивність була дещо

нижчою. В період з 1989-1987 рр., Канцлер Г. Коль відвідував Польщу лише два рази. Сталося це в 1989 р. та у 1995 р.

Висновки. Незважаючи на те, що питання минулого були виключені з порядку денного двосторонніх відносин в процесі формування нового партнерства, існували стереотипи, які стосунково мали до історії та бачення минулого. Більше того, питання нерозв'язаних питань, щодо минулого виникли вже в другій половині 90-х рр.

1. Bingen, D. *Polityka Republiki Bońskiej wobec Polski*: Kraków: Kwadrat, 1997. 339 S.
2. Góralski, W. M. *Polsko-niemiecka wspólnota interesów. Geneza, dokonania, zagrożenia.: Polska - Niemcy 1945-2007: od konfrontacji do współpracy i partnerstwa w Europie: studia i dokumenty / pod red. W. M. Góralski*. Warszawa, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, 2007. S. 303-305
3. Wolf-Powięska, A. *Polska racja stanu w procesie normalizacji stosunków z Niemcami w warunkach wolności i demokracji: Polska-Niemcy 1945-2007. Od konfrontacji do współpracy i partnerstwa w Europie. Studia i dokumenty / pod.red. W. M. Góralski*. Warszawa, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, 2009. S. 159-210.
4. Kranz, J. *Niemcy - Polska: spojrzenie w przyszłość: Stosunki polsko-niemiecki w latach 1970-1995: próba bilansu i perspektywy rozwoju / pod red. J. Holzer, J. Fiszer*. Warszawa, 1998. S. 60-97.
5. Чорна, Н. Українсько-польські політичні відносини наприкінці 80-х рр. XX ст. – 2010 р. Історіографічні інтерпретації. Міжнародний збірник наукових праць. 2013. Вип. 11. С. 253–263.
6. Stolarczyk, M. *Zbieżność i różnice interesów w stosunkach polsko-niemieckich w latach 1989—2009*: Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2010. 700 s.
7. Mazurkiewicz, M. *Spór o pamięć. Polityczne następstwa w powojennych wysiedleń Niemców w pozimnowojennych relacjach polsko-niemieckich i czesko-niemieckich: Warszawa-Opole: Wyd. Naukowe Scholar, 2015. 267 s.*
8. Bromke, A. *Polska i Niemcy w nowej Europie. Sprawy Międzynarodowe*. 1991. Vol. 11, No. 44. С. 19–35.
9. Sułek, J. *Polska koncepcja normalizacji stosunków z RFN po 1989 r.: Przełom i wyzwanie. XX lat polsko-niemieckiego Traktatu o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy 1991-2011: / за ред. W. M. Góralski*. Warszawa, 2011, 2011. S.37-77.
10. Andrychowicz-Skrzeba, J. *Polityka historyczna w Polsce i Niemczech po roku 1989 w wystąpieniach publicznych oraz publikacjach polityków polskich i niemieckich: Warszawa: Katedra Wydawnictwo Naukowe, 2014. 701 s.*
11. Ruchniewicz, K. *Das Polnische Kriegstrauma Katyn: Zwischen Instrumentalisierung durch die Kommunisten ind Heroisierung der nationalen Opfer durch Polen: Kriegserfahrung und nationale Identität in Europa nach 1945. Erinnerung, Säuberungsprozesse und nationales Gedächtnis*. München, Ferdinand Schöningh, 2009. S. 314-332.
12. Nijakowski, L. M. *Polska polityka pamięci: esej socjologiczny: Warszawa: Wydawn. Akademickie i Profesjonalne, 2008. 270 s.*
13. Kowal, P., Gawin, D. *Polska polityka historyczna: Polityka historyczna. Historycy – politycy – prasa*, 05. S. 5–19.
14. Rothberg, M. *Between Paris and Warsaw: Multidirectional Memory, Ethics, and Historical Responsibility: Memory and Theory in Eastern Europe: / ed. by U. Blacker*. New York, Basingstroke, Palgrave Macmilian. S. 81-101
15. Kranz, T. *Historia a proces zbliżenia młodych Polaków i Niemców: Pamięć i upamiętnienie. O znaczeniu edukacji historyczno-politycznej w polsko-niemieckiej wymianie*

młodzieży: / pod red. K. Dethlefsen. Poczdam-Warszawa, Polsko-Niemiecka Współpraca młodzieży, 2003. S. 157-178.

16. Centkowski, J. Ostforschung a szkolna edukacja historyczno-polityczna w RFN w latach 1949-1990: Edukacja historyczna a współczesność. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi dr hab. Adamowi Suchońskiemu w czterdziestolecie pracy dydaktycznej i naukowej oraz z okazji siedemdziesiątych urodzin: / pod red. B. Kubis. Opole, Uniwersytet Opolski, 2002. S. 249-255.

17. Hahn, H. H. Polityka historyczna a stosunki binarodowe. Głos na rzecz stworzenia kodeksu zachowań polityce pamięci: Polsko-niemieckie miejsca pamięci. / pod red. R. Traba, H. H. Hahn. Warszawa, W-wa: Scholar, 2013.S. 146-161

18. Wiścicki, T., Wóycicki, K. O sporach wokół polityki historycznej w ostatnich latach dyskutują: Andrzej Friszke, Dariusz Gawin, Rafał Stobiecki i Kazimierz Wóycicki oraz Tomasz Wiścicki. C. 11–32.

19. Głowacki, M. Komunikat z badań: przeszłość i terażniejszość w kontaktach polsko-niemieckich (po obchodach 50 rocznicy powstania warszawskiego) / 1994. 12 p.

20. Kerski, B. Ungleiche Opfer. Polnische Christen, polnische Juden un der Holocaust: Antisemitismus und Erinnerungskultur im postkommunistischen Europa / pod red. B. Kaufman, B. Kerski. Osnabrück, Fibre, 2006. S. 89-101

21. Zięba, R. Uwarunkowania polityki zagranicznej Polski w strefie euroatlantyckiej: Polityka zagraniczna Polski w strefie euroatlantyckiej / pod red. R. Zięba. Warszawa, 2013. S. 15-38

22. Jacobsen, H.-A. U podstaw polsko-niemieckiej wspólnoty interesów: Ze sobą czy przeciw sobie. Polska-Niemcy 1989-1992: / pod red. A. Hainicz. Warszawa, 1996. S. 7-35.

23. Tomala, M. Patrząc na Niemcy. Od wrogości do porozumienia 1945-1991.: Warszawa: Polska Fundacja Spraw Międzynarodowych, 1997. 207 s.

24. Prawda, M. Polsko-niemiecka wspólnota interesów i nieporozumień: Trudny dialog. Polsko-niemiecka wspólnota interesów w zjednoczonej Europie. / pod red. K. Malinowski, M. Mildemberger. Poznań, Instytut Zachodni, 2001. S. 6-32/

25. Sudrykowski, J. Między Europą a zaściankiem Rzeczpospolita 5.10. 1990. S. 5.

26. Wrzesiński, W. Die Wiedervereinigung Deutschlands in der polnischen öffentlichen Meinung in den Jahren 1989-1991: Erlebte Nachbarschaft: Aspekte der deutsch-polnischen Beziehungen im 20. Jahrhundert: / za red. J. Barbian, M. Zybur. Wiesbaden, 1999. S. 91-109

27. Patecka-Frauenfelder, A. Stereotyp Drang nach Osten w prasie narodowej Na przykładzie tygodnika Myśl Polska / Nowa Myśl Polska (1989-2003): Toruń: Adam Marszałek, 2010. 346 s.

28. Stadtmüller, E. Granica lęku i nadziei. Polacy wobec Niemiec w latach dziewięćdziesiątych: Wrocław: 1998. 194 s.

29. Kącka, K. Polityka historyczna: kreatorzy, narzędzia, mechanizmy działania – przykład Polski: Narracje pamięci między polityką a historią / pod. red. J. Piechowiak-Lamparskiej, K. Kąckiej. Toruń, Uniwersytet Mikołaja Kopernika, 2015. S. 59-80/

30. Wolfrum, E. Die geglückte Demokratie: Geschichte der Bundesrepublik Deutschland von ihren Anfängen bis zur Gegenwart: Stuttgart: Klett-Cotta, 2006. 694 s.

31. Malinowski, K. Polityka Republiki Federalnej Niemiec wobec Polski 1989-1991: Poznań: Instytut Zachodni, 1997. 372 s.

32. Sułek, J. Historia powstania traktatu dobrosąsiedzkiego RP–RFN z 17 czerwca 1991 roku (ze wspomnień głównego negocjatora. Przegląd Zachodni. 2011. №. 2. S. 3–45.

33. Wolf-Powięska, A. Polacy i Niemcy po otwarciu granicy. Studia i Materiały PISM. 1993. №. 3. S. 7–62.

34. Tomala, M. Polacy - Niemcy: wzajemne postrzeganie: Warszawa: Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, 1994. 216 s

35. Kalendarium ważniejszych wydarzeń związanych z polityką zagraniczną RP w okresie sprawowania przez Krzysztofa Skubiszewskiego funkcji ministra spraw zagranicznych 12 września 1989 – 25 października 1993: URL: https://www.pism.pl/files/?id_plik=7114PISM.

References

1. Bingen, D. Polityka Republiki Bońskiej wobec Polski: Kraków: Kwadrat, 1997. 339 S.
2. Góralski, W. M. Polsko-niemiecka wspólnota interesów. Geneza, dokonania, zagrożenia.: Polska - Niemcy 1945-2007: od konfrontacji do współpracy i partnerstwa w Europie: studia i dokumenty / pod red. W. M. Góralski. Warszawa, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, 2007. S. 303-305
3. Wolf-Powięska, A. Polska racja stanu w procesie normalizacji stosunków z Niemcami w warunkach wolności i demokracji: Polska-Niemcy 1945-2007. Od konfrontacji do współpracy i partnerstwa w Europie. Studia i dokumenty / pod.red. W. M. Góralski. Warszawa, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, 2009. S. 159-210.
4. Kranz, J. Niemcy - Polska: spojrzenie w przyszłość: Stosunki polsko-niemieckie w latach 1970-1995: próba bilansu i perspektywy rozwoju / pod red. J. Holzer, J. Fiszer. Warszawa, 1998. S. 60-97.
5. Чорна, Н. Українсько-польські політичні відносини наприкінці 80-х рр. XX ст. – 2010 р. Історіографічні інтерпретації. Міжнародний збірник наукових праць. 2013. Вип. 11. С. 253–263.
6. Stolarczyk, M. Zbieżność i różnice interesów w stosunkach polsko-niemieckich w latach 1989—2009: Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2010. 700 s.
7. Mazurkiewicz, M. Spór o pamięć. Polityczne następstwa w powojennych wysiedleń Niemców w pozimnowojennych relacjach polsko-niemieckich i czesko-niemieckich: Warszawa-Opole: Wyd. Naukowe Scholar, 2015. 267 s.
8. Bromke, A. Polska i Niemcy w nowej Europie. Sprawy Międzynarodowe. 1991. Vol. 11, No. 44. С. 19–35.
9. Sułek, J. Polska koncepcja normalizacji stosunków z RFN po 1989 r.: Przełom i wyzwanie. XX lat polsko-niemieckiego Traktatu o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy 1991-2011: / за ред. W. M. Góralski. Warszawa, 2011, 2011. S.37-77.
10. Andrychowicz-Skrzeba, J. Polityka historyczna w Polsce i Niemczech po roku 1989 w wystąpieniach publicznych oraz publikacjach polityków polskich i niemieckich: Warszawa: Katedra Wydawnictwo Naukowe, 2014. 701 s.
11. Ruchniewicz, K. Das Polnische Kriegstrauma Katyn: Zwischen Instrumentalisierung durch die Kommunisten und Heroisierung der nationalen Opfer durch Polen: Kriegserfahrung und nationale Identität in Europa nach 1945. Erinnerung, Säuberungsprozesse und nationales Gedächtnis. München, Ferdinand Schöningh, 2009. S. 314-332.
12. Nijakowski, L. M. Polska polityka pamięci: esej socjologiczny: Warszawa: Wydawn. Akademickie i Profesjonalne, 2008. 270 s.
13. Kowal, P., Gawin, D. Polska polityka historyczna: *Polityka historyczna. Historycy – politycy – prasa*, 05. S. 5–19.
14. Rothberg, M. Between Paris and Warsaw: Multidirectional Memory, Ethics, and Historical Responsibility: Memory and Theory in Eastern Europe: / ed. by U. Blacker. New York, Basingstroke, Palgrave Macmilian. S. 81-101
15. Kranz, T. Historia a proces zbliżenia młodych Polaków i Niemców: Pamięć i upamiętnienie. O znaczeniu edukacji historyczno-politycznej w polsko-niemieckiej wymianie młodzieży: / pod red. K. Dethlefsen. Poczdam-Warszawa, Polsko-Niemiecka Współpraca młodzieży, 2003. S. 157-178.

16. Centkowski, J. Ostforschung a szkolna edukacja historyczno-polityczna w RFN w latach 1949-1990: Edukacja historyczna a współczesność. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi dr hab. Adamowi Suchońskiemu w czterdziestolecie pracy dydaktycznej i naukowej oraz z okazji siedemdziesiątych urodzin: / pod red. B. Kubis. Opole, Uniwersytet Opolski, 2002. S. 249-255.

17. Hahn, H. H. Polityka historyczna a stosunki binarodowe. Głos na rzecz stworzenia kodeksu zachowań polityce pamięci: Polsko-niemieckie miejsca pamięci. / pod red. R. Traba, H. H. Hahn. Warszawa, W-wa: Scholar, 2013.S. 146-161

18. Wiścicki, T., Wóycicki, K. O sporach wokół polityki historycznej w ostatnich latach dyskutują: Andrzej Friszke, Dariusz Gawin, Rafał Stobiecki i Kazimierz Wóycicki oraz Tomasz Wiścicki. C. 11–32.

19. Głowacki, M. Komunikat z badań: przeszłość i terażniejszość w kontaktach polsko-niemieckich (po obchodach 50 rocznicy powstania warszawskiego) / 1994. 12 p.

20. Kerski, B. Ungleiche Opfer. Polnische Christen, polnische Juden un der Holocaust: Antisemitismus und Erinnerungskultur im postkommunistischen Europa / pod red. B. Kaufman, B. Kerski. Osnabrück, Fibre, 2006. S. 89-101

21. Zięba, R. Uwarunkowania polityki zagranicznej Polski w strefie euroatlantyckiej: Polityka zagraniczna Polski w strefie euroatlantyckiej / pod red. R. Zięba. Warszawa, 2013. S. 15-38

22. Jacobsen, H.-A. U podstaw polsko-niemieckiej wspólnoty interesów: Ze sobą czy przeciw sobie. Polska-Niemcy 1989-1992: / pod red. A. Hainicz. Warszawa, 1996. S. 7-35.

23. Tomala, M. Patrząc na Niemcy. Od wrogości do porozumienia 1945-1991.: Warszawa: Polska Fundacja Spraw Międzynarodowych, 1997. 207 s.

24. Prawda, M. Polsko-niemiecka wspólnota interesów i nieporozumień: Trudny dialog. Polsko-niemiecka wspólnota interesów w zjednoczonej Europie. / pod red. K. Malinowski, M. Mildenerger. Poznań, Instytut Zachodni, 2001. S. 6-32/

25. Sudrykowski, J. Między Europą a zaściankiem Rzeczpospolita 5.10. 1990. S. 5.

26. Wrzeński, W. Die Wiedervereinigung Deutschlands in der polnischen öffentlichen Meinung in den Jahren 1989-1991: Erlebte Nachbarschaft: Aspekte der deutsch-polnischen Beziehungen im 20. Jahrhundert: / za red. J. Barbian, M. Zybur. Wiesbaden, 1999. S. 91-109

27. Patecka-Frauenfelder, A. Stereotyp Drang nach Osten w prasie narodowej Na przykładzie tygodnika Myśl Polska / Nowa Myśl Polska (1989-2003): Toruń: Adam Marszałek, 2010. 346 s.

28. Stadtmüller, E. Granica lęku i nadziei. Polacy wobec Niemiec w latach dziewięćdziesiątych: Wrocław: 1998. 194 s.

29. Kaćka, K. Polityka historyczna: kreatorzy, narzędzia, mechanizmy działania – przykład Polski: Narracje pamięci między polityką a historią / pod. red. J. Piechowiak-Lamparskiej, K. Kaćkiej. Toruń, Uniwersytet Mikołaja Kopernika, 2015. S. 59-80/

30. Wolfrum, E. Die geglückte Demokratie: Geschichte der Bundesrepublik Deutschland von ihren Anfängen bis zur Gegenwart: Stuttgart: Klett-Cotta, 2006. 694 s.

31. Malinowski, K. Polityka Republiki Federalnej Niemiec wobec Polski 1989-1991: Poznań: Instytut Zachodni, 1997. 372 s.

32. Sułek, J. Historia powstania traktatu dobrosąsiedzkiego RP–RFN z 17 czerwca 1991 roku (ze wspomnień głównego negocjatora. Przegląd Zachodni. 2011. №. 2. S. 3–45.

33. Wolf-Powieńska, A. Polacy i Niemcy po otwarciu granicy. Studia i Materiały PISM. 1993. №. 3. S. 7–62.

34. Tomala, M. Polacy - Niemcy: wzajemne postrzeganie: Warszawa: Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, 1994. 216 s

35. Kalendarium ważniejszych wydarzeń związanych z polityką zagraniczną RP w okresie sprawowania przez Krzysztofa Skubiszewskiego funkcji ministra spraw zagranicznych 12 września 1989 – 25 października 1993: URL: https://www.pism.pl/files/?id_plik=7114PISM.

Orest Boichuk Historical narrative of polish-german relation in the context of presidency of Lech Wałęsa

The article dedicates to Polish-German mutual relations in the angle of view of historical memory. It is very interesting such an example for analyzing and making research. First of all, German was separated many years before. Western Germany was an Independent state, which could provide own foreign policy due to own raison d'état. Moreover, Western Germany had social and political changes in the early 50-60 years, which was dedicated to creation new narrative of history. And after 40 years at early 90th Western Germany had strongly democratic society and good position at European Continent. After Unification of both Germanies in the end of 80th, new Germany faced by new challenges – creation new relations between eastern neighbors. One of them was Poland.

The example of historical memory of Poland is also very interesting and in many ways its more complicate due to strong links with Soviet political and historical doctrine. In some ways Eastern German and Poland had some similar effects. But in the example of Eastern Germany, those processes, processes of creation new systems of historical views, were more internal cases of Germany. Such conclusions are on the first view. But, in real, the processes of unification of both Germanies and renew of Poland independent started as an international case, and was a part of international system.

Both countries, united Germany and III Republic of Poland in the early 90th tried more in the constructive way build relation between them. They tried to create more realistic relations, but they didn't pay attention on the questions of history, obviously on "dark pages". As the result we had situation, where mutual relations develop on the political and economic backgrounds. Firstly, it was some smart way to creation these relations. But, as results, the problems of past hit with new power in the second part of 90th.

So, we thing that, the conception of Poland-Germany unity of interest was helpful at the start of renew relations, but in some way, it created dangerous situation in the second part of 90th.

Key words: *Poland-German understanding, Polish-Germany community of interests, Poland-Germany relation, historical policy, Lech Wałęsa.*